

The incremental housing as a strategy in upgrading housing in informal settlements (Case Study: Chabahar city)

Alireza Nazarnia¹ - Department of architecture, College of art and architecture, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Leila Zare - Department of architecture, College of art and architecture, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Fariborz Dolatabadi - Department of architecture, College of art and architecture, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Received: 24 April 2020   Accepted: 9 September 2020

Highlights

- The informal settlement, as a result of rapid urbanization, is created in or outside of formal and illegal skirts of cities.
- This research insists on the strategy of incremental housing as a process in the physical improvement of Chabahar informal settlements.
- In the final pattern for residents, besides enhancement in physical aspects, maintaining spatial units among residents is highlighted.
- compatibility of replaced plans with the culture of living in the community is a key aspect in any upgrading physical pattern.
- From one step to the end, the residents themselves decide how to subdivide, aggregate, or complete the inner spaces.

Extended abstract

Introduction

Informal settlement, as a result of rapid urbanization, takes place inside or outside the formal, legal limits of cities. These areas are mainly settlements of rural immigrants or poor urban dwellers. Inefficiency in the housing supply system and instability of the economic aspect of housing in the urban market are the main causes of the emergence of informal settlements. This research is focused on the strategy of incremental housing as a process effective in the physical improvement of informal settlements in the city of Chabahar, Iran. Moreover, it seeks to promote the quality of life in informal settlements and, consequently, integrate them into the official areas of the city. In the final model for the residents, maintenance of the spatial structures is highlighted besides enhancement of the physical aspects. This means that the alternative plans are compatible with the residents' culture. The residents' economic restrictions are considered besides all these features. The results demonstrate that a decent model can be achieved using incremental housing and its varieties: subdivision, aggregation, and expansion. This model assumes a more cooperative attitude than in the top-down type of development. The incremental approach is based on individuals' participation in the processes of making their own houses given their types of social network and cultural habits. The research method involves the researcher's active attendance of the study area and observation of the inhabitants' experiences. After all, the designer has no more than a facilitating role in this strategy. From a certain step on, the residents themselves decide how to subdivide, aggregate, or complete the inner spaces. Thus, a sympathetic method of creation occurs within the target community.

---

1 Responsible author: amazarnia@gmail.com

Theoretical Framework

In Nazrie et al. (2016), the consent rate of residents of informal settlements in the Afshar district, Kabul, Afghanistan to the promotion strategy was challenged through interviews with them. The findings highlighted that it was insufficient to consider only the physical aspects of upgrading settlements, and that the economic and social perspectives were as important as the physical features. In a study on the strategy of upgrading informal settlements in Egypt, Khalifa (2015) discussed the negligence of the residents of these areas. As long as the existing settlements are a kind of compensation for the lack of formal settlements, they must be assumed to have a positive aspect as well. These constructive features can contribute to any upgrading alternative model.

Methodology

The methodology of this research involves deep interviews with residents of Chabahar informal settlements and active in-field participation of the researchers. The natural lifestyle of the inhabitants is observed, and the culture dominant among the target community is interacted with more deeply. The data collection methods involve a physical study and assessment of units where the informal dwellers live.

Results and Discussion

In Chabahar, the Balochi word Kampan is used to refer to a residential unit with a unique role and distinct social, economic, and spatial features. Socially, the families inside each kampan can interact with each other. The members of these families have an ethnic relation with each other. Economically, a kampan is a place where the inside dwellers play the role of self-employers. Spatially, there is a courtyard inside each kampan where means of both livelihood and life are provided. The results indicate that a kampan has an organizing characteristic as a spatial module within the fabric of Chabahar informal settlements. Thus, a kampan can maintain its functions in any new pattern devised for promotion of the informal settlements. For application of the economic aspect to the pattern, the outside structure of the design is established, and the inside of the units is then completed by the residents in a post-occupancy process.

Conclusion

The main strategy adopted to confront informal settlements, incremental housing can be regarded as a productive, participatory process. In this strategy, the architect has a facilitating role, designing and preparing the outside and intermediate spaces. Then, the residents themselves complete the inside of the residential units. There are a number of rules governing the completion process. Firstly, development is restricted inside the courtyard, because of the importance of this space. Secondly, the residents can add up to one story to the existing buildings. Overall, the residents have an approach in parallel with the architects' toward a proper solution to the problem of upgrading informal settlements. From a certain step on, the residents themselves decide how to subdivide, aggregate, or complete the inner spaces. Thus, a sympathetic method of creation emerges within the target community.

Keywords: informal settlement, incremental housing, kampan, Chabahar

Citation: Nazarnia, A., Zare, L., Dolatabadi, F. (2021) The incremental housing as a strategy in upgrading housing in informal settlements (Case Study: Chabahar city), *Motaleate Shahri*, 10(38), 77–90. doi: 10.34785/J011.2021.809/Jms.2021.133.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

رویکرد مسکن اندک‌افزا به مثابه سیاست ارتقای مسکن در سکونتگاه‌های غیررسمی

نمونه مورد مطالعه: شهر چابهار^۱

علیرضا نظرنیا^۲ - گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
لیلا زارع - گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
فریبرز دولت‌آبادی - گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۵ اردیبهشت ۱۳۹۹ تاریخ پذیرش: ۱۹ شهریور ۱۳۹۹

چکیده

سکونتگاه‌های غیررسمی یکی از تبعات شهرنشینی سریع است که عمدتاً مهاجران روستایی و تهیدستان شهری را در خود جای داده و بدون مجوز و خارج از برنامه‌ریزی رسمی و قانون توسعه شهری در درون یا خارج از محدوده شهرها شکل می‌گیرند. این نوع سکونتگاه‌ها نتیجه ناکارآمدی نظام تأمین مسکن شهری است که در امتداد رشد کنترل نشده آن و عدم ثبات اقتصادی بازار مسکن رخ می‌دهد. این پژوهش بر سیاست مسکن اندک‌افزا به مثابه فرآیندی برای بهسازی کالبدی مسکن در سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر چابهار تأکید دارد و می‌تواند برای بهبود کیفیت فضایی-کالبدی زاغه‌ها و ادغام آن با مناطق رسمی شهری مورد استفاده قرار گیرد. رویکردی است در جهت تطبیق سیاست مسکن این نوع بافت و محلات با محدودیت‌ها و قیود تأمین منابع مالی و شرایط اقتصادی ساکنان. در الگوی پیشنهادی به حفظ ساختارهای حائز اهمیت مردمان محدوده پژوهش توجه جدی شده است. تأکید بر حفظ ساختار فضایی ساکنان که منطبق بر فرهنگ سکونت جامعه مخاطب طرح است و از الگوهای فعالیتی حیات روزمره ایشان تبعیت می‌کند، از اهداف پژوهش پیش‌روست. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که با بهره‌گیری از مسکن اندک‌افزا و رویکردهای مرتبط با آن افزاز، تجمیع و تکمیل فضایی می‌توان به مدلی مطلوب و بهینه دست پیدا کرد که در آن راهبرد عمودی از بالا به پایین و بی‌توجه به ساکنان جای خود را به شکل همدلانه‌تری از توسعه داده است. روش پژوهش با درگیری فعال محقق در میدان تحقیق و مصاحبه‌های عمیق با ساکنان همراه بوده تا شیوه برآمده از تجربه زیسته آنها شناسایی و در ارائه الگو استفاده گردد. طرح در این فرآیند عمدتاً نقش پیش‌ران یا کاتالیزور را خواهد داشت و نه فراتر. طرح قرار است صرفاً تسهیل‌گر باشد و در ادامه خود ساکنان می‌توانند تصمیم به افزاز، تجمیع یا تکمیل درون واحدهای سکونتی خود را بگیرند.

واژگان کلیدی: سکونتگاه غیررسمی، مسکن اندک‌افزا، چابهار، گمپان.

پژوهش‌های علمی و مطالعات فرسنگی
رتال جامع علوم انسانی

نکات برجسته

- اسکان غیررسمی به عنوان نتیجه شهرنشینی شتاب‌زده، در محدوده‌های خارج از شهر یا در مرزهای رسمی و غیرقانونی آن به وقوع می‌پیوندد.
- پژوهش حاضر تأکید خود را بر روی مسکن تدریجی به عنوان فرآیند مطلوب در ارتقای کالبدی سکونتگاه‌های غیررسمی چابهار می‌داند.
- در الگوی نهایی برای ساکنین، کنار ارتقای ابعاد کالبدی، حفظ ساختارهای فضایی موجود میان ساکنین مورد تأکید بوده است.
- تطابق هر نوع برنامه جایگزین با فرهنگ سکونت جامعه مخاطب یک عنصر کلیدی در هر نوع الگوی بهینه‌سازی است.
- از یک مرحله به بعد، این خود ساکنین هستند که چگونگی افزاز، تجمیع و تکمیل درون فضاها سکونتی خود را به عهده می‌گیرند.

۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری رشته معماری با عنوان "تدوین الگوی کالبدی مطلوب در تأمین مسکن افشار کم‌درآمد شهری (افشار کم‌درآمد دهک‌های اول و دوم درآمدی در چابهار)" است که به وسیله نویسنده نخست و با راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب دفاع شده است.

۲ نویسنده مسئول مقاله: amazarnia@gmail.com

۱. مقدمه

اسکان غیررسمی بازتاب فضایی بیمارگونه از اقتصاد و مدیریت ضعیف برنامه‌ریزی فضایی منطقه‌ای و معلول بی‌عدالتی‌های اجتماعی-اقتصادی در سطوح ملی، استانی و محلی است. از دهه ۱۹۵۰ میلادی تاکنون پژوهش‌های متعددی حول محور اسکان غیررسمی در کشورهای توسعه یافته یا در حال توسعه انجام شده است. «در واقع آنچه رشد شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران را در حالت بیم قرار داده، مسئله افزایش مقدار و میزان درصد جمعیت شهرنشین نیست بلکه مسئله اساسی مهاجرت اجباری با انتخاب اختیاری در انواع مختلف آن است (روستا به شهر، بین شهری: از شهرهای کوچک به شهرهای میانی و بزرگ، درون شهری ...» که به دلیل ضعف برنامه‌ریزی منطقه‌ای و توسعه در مبدأ، موجبات تحرک و جابه‌جایی جمعیت از نقاط توسعه نیافته (عمدتاً روستاها و شهرهای کوچک) به مقصدی رشد یافته یا در حال رشد (کلانشهرها و شهرهای میانی) را فراهم نموده و ضعف برنامه‌ریزی و مدیریت شهری مقصد در پاسخگویی به جمعیت وارده موجب رانده شدن جمعیت به حاشیه و شکل‌گیری حاشیه‌نشینی با نمودی از اسکان غیررسمی است (Daviran, 2012).

استان سیستان و بلوچستان به عنوان یکی از پهناورترین استان‌های کشور دارای موقعیت مهم راهبردی مرزی است و به واسطه ارتباط بخشی از این پهنه وسیع با آب‌های آزاد و نقش ترانزیتی آن اهمیت دوچندان می‌یابد. با وجود این اهمیت، سکونتگاه‌های غیررسمی این استان بیش از پیش در حال رشد و گسترش است. «برای مثال تنها در دو دهه اخیر در شهر چابهار از شهرهای جنوبی این استان در حاشیه دریای عمان ۱۴ سکونتگاه غیررسمی شناسایی شده که بر روی هم جمعیتی بالغ بر ۱۲ هزار و ۸۰۰ نفر و مساحتی در حدود ۱۸۰ هکتار را شامل می‌شود (Armanshahr Pars Engineering consultant, 2015)». گسترش جزیره‌ای و نامرتب سکونتگاه‌های غیررسمی در چابهار به گونه‌ای است که عملاً کاربسترسازی و ایجاد خدمات شهری و عبور و مرور وسایل نقلیه را با مشکل مواجه کرده است. خدمات‌رسانی شبکه آب سالم و فاضلاب شهری به ویژه در سکونتگاه‌های غیررسمی چون زمین، عثمان آباد و جنگلک با معضل اساسی روبه‌رو است. دفع فضولات انسانی در محله جنگلک با حفر چاله‌ای در گوشه‌ای از این اسکان غیررسمی اتفاق افتاده و سطح عمومی بهداشت محدود را به زیر صفر تنزل داده است. کابل‌های برق فشار قوی بر روی کف معابر رها شده‌اند، معابری که محل اصلی بازی کودکان و رفت‌وآمد ساکنان هستند. در محلاتی چون کُنب به دلیل استفاده غیرقانونی از برق احتمال خاموشی مطلق وجود دارد و مواردی دیگر که هر کدام ناقض حقوق مادی، معنوی و حداقل‌های حرمت و کرامت انسانی هستند. «زاغه‌ها از جنس بلوک سیمانی، گستره‌های عظیمی به طول هفت کیلومتر تا روستای زمین واقع در شرق چابهار را پوشش می‌دهند. اقدام برای ساماندهی این حجم از سکونتگاه‌های غیررسمی، نیازمند یک برنامه‌ریزی یکپارچه برآمده از نظرات ساکنان شهر، ساکنان محلات غیررسمی و نهادهای مدیریت شهر و تجارب داخلی و خارجی است (Kavosh Memari Engineering Consultant, 2004)». در این راستا پژوهش حاضر ابتدا وضعیت سکونتگاه‌های غیررسمی چابهار را

شناسایی می‌کند، سپس به منظور ارتقای وضعیت موجود کالبدی-فضایی سکونتگاه‌ها مدل پیشنهادی خود را ارائه می‌نماید. این هدف در قالب یک فرآیند تدریجی و با مشارکت خود ساکنان قابل دستیابی است. به طوری که فضای بیرونی و بینابینی از سوی طراح ارائه می‌شود اما فضای اندرونی از سوی ساکنان گام به گام، با توجه به نوع نیازها و شرایط مالی تکمیل می‌گردد.

۲. چارچوب نظری

هارون نظیره و همکاران در مقاله خود با عنوان تأثیرات ارتقای سکونتگاه غیررسمی منطقه افشار در کابل افغانستان بیان می‌کنند برای بهبود شرایط زندگی حدود ۶۹ درصد از جمعیت شهر که در سکونتگاه‌های غیررسمی زندگی می‌کنند، نهادهای بین‌المللی تصمیم به اجرای برنامه‌ها و سیاست‌های ارتقای کالبدی گرفته‌اند. این پژوهش از طریق مصاحبه با ساکنان منطقه افشار شهر کابل، میزان رضایت‌مندی جامعه مخاطب طرح را از ارتقای صورت گرفته مورد نقد قرار می‌دهد. یافته‌ها به این مهم اشاره می‌کند که سیاست‌های ارتقا تنها بعد کالبدی اسکان غیررسمی محدود را هدف‌گیری کرده و تأکید می‌کند در کنار ارتقای وجه معماری و نحوه دسترسی باید مسائل کلیدی محیط زیستی، اقتصادی و اجتماعی ساکنان نیز مورد توجه جدی قرار گیرد (Nazire, et al., 2016). خلیفه در پژوهش راهبردهای ارتقای سکونتگاه‌های غیررسمی در مصر: از بی‌توجهی به ساکنان تا توسعه مشارکتی ایشان، به بیان این مهم می‌پردازد که سیاست‌های طرد و نادیده گرفتن اسکان غیررسمی در کشور مصر مورد بازنگری اساسی قرار گرفته است، چرا که این رویکرد خود راه حلی است برای سکونت‌دهای که سیستم رسمی خانه‌سازی شهر در برآوردن آن ناتوان بوده است. بنابراین واجد وجوه مثبتی است که در نوع مداخله با آن باید مورد توجه قرار گیرد. همچنین به منظور شناسایی نیروهای محرک تأثیرگذار در توسعه و تکرار الگوهای موفق به بررسی و آزمون پروژه‌های ارتقای سکونتگاه‌های غیررسمی در کشور مصر پرداخته و هریک را در مقام مقایسه، تطبیق و دسته‌بندی قرار داده است (Khalifa, 2015). مظفر صرافی و همکاران در مقاله خود با عنوان جابه‌جایی غیرداوطلبانه: به تحلیل نمونه جابه‌جایی سکونتگاه مینا در شهر اهواز، از زاغه‌های ساخته شده بر زمین‌های پر خطر به محله‌های جدید در این شهر می‌پردازد. با نگاه آسیب‌شناسانه بر روی این جابه‌جایی، نویسندگان از وجوه کیفی و کمی مسکن ارائه شده در محل مقصد و میزان انطباق آن با فرهنگ سکونت ساکنان، نقدهای اساسی بر طرح جدید وارد می‌کنند. چنانکه به علت بی‌توجهی به الگوهای زیست ساکنان نتیجه مطلوبی به دست نیامده است. محل جدید از بعد خدمات دسترسی و مجاورت با فضاها شهری نسبت به محل قبل در شرایط بدتری قرار دارد. این مسائل منجر به خالی ماندن تعداد قابل توجهی از واحدها شده و خانواده‌های جابه‌جا شده به سایر سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اهواز پناه برده‌اند. مقاله نتیجه‌گیری می‌کند که سبک حیات هرروزه و کیفیت طراحی، دو بُعد ضروری در ارتقای اسکان غیررسمی محدود مینا شهر اهواز است که با مشارکت دادن جامعه مخاطب طرح قابل تحقق بوده است (Sarraf & Mohammadi, 2018). ویبوو و همکاران در مقاله خود با عنوان پروژه‌های مسکن تدریجی: رویکردی

۲.۳. رویکرد مسکن اندک‌افزا

اندک‌افزایی در معنای هسته‌ای خود به معنای تغییر سیاسی با گام‌های کوچک است. مهار تغییرات اندک‌افزوده ساده‌تر است و می‌تواند به سهولت از سوی تعداد بیشتری از مردم درک و فهمیده شود (Daneshpour, 2017). در این رهیافت عقیده بر آن است که برنامه‌ریز باید به جای تلاش در اصلاح دنیا به بهبودهای شدنی اندک‌افزا بپردازد (Mäntysalo, 2005). موضوع حائز اهمیت در رویکرد مسکن اندک‌افزا تأکید بر فرآیند بودن آن است. این رویکرد از درون نگاه هدف‌گرا به موضوع سکونتگاه‌های غیررسمی حاصل می‌شود تا بتواند به مدلی مشارکت محور دست پیدا کند. «مدلی که در آن برای کاهش توسعه سکونتگاه‌های غیررسمی و با نقش دادن به ساکنان در فرایند شکل‌گیری مسکن پیش می‌رود (Aravena, et al., 2004)». از اهداف آن خارج کردن ساکنان از انزوای شهری پیش آمده است. مسکن اندک‌افزا با سه رویکرد مرتبط با خود یعنی تجمیع فضا، افزایش فضا و تکمیل فضا تعریف متفاوتی از سازمان فضایی و عملکردی را از مسیر طراحی تا اجرای یک طرح ارائه می‌کند. هر فعالیتی در حوزه مسکن که بخشی از روند تکمیل شدن آن پس از حضور استفاده‌کنندگان اتفاق بیفتد، می‌تواند دربرگیرنده مسکن اندک‌افزا باشد. فرآیندی است که لازم است در تحقق آن از مؤلفه‌های ثابت همچون مسائل حقوقی، اداری، اقتصادی، زیربنایی و سرزمینی تا وجوه متغیر آن همچون فرهنگ، خانواده، اقلیم، نوع مسکن و تکنیک ساخت را در نظر گرفت (تصویر شماره ۱). در این رویکرد بخشی از هزینه‌های بالای اجرای طرح که با مشارکت دادن ساکنان پس‌انداز می‌گردد، بعدتر در مسائل مهم دیگری چون خرید زمین در محل مناسب شهر و مسائل حقوقی مربوط به سکونت هزینه می‌شود (Wainer, et al., 2016). همچنین میان مجموعه بناهای کوتاه مرتبه و فشرده تعادل نسبی برقرار کرده، بازگذاری بیش از اندازه جمعیت را کنترل می‌کند و امکان گسترش و تغییر سطح از مسکن اجتماعی به مسکن میان رده شهری را برای ساکنان باز می‌گذارد (Aravena, 2008). در صورت هدایت و مدیریت صحیح سیاست مسکن اندک‌افزا زمینه مطلوب برای به کارگیری نیروهای محلی و استفاده از روش‌های ساخت بومی فراهم می‌گردد (Azizibabani, 2019: 211). پیش‌بینی صحیح الگوی فعالیت‌های ساکنان به منظور تقویت تعاملات اجتماعی میان هر یک، طراحی مناسب واحدهای همسایگی، محله‌ها و فضاهای باز از جمله عوامل مهم در ارتقای کیفیت کالبدی و فضایی در طرح‌ها با رویکرد مسکن اندک‌افزا هستند.

۳. روش

پژوهش پیش رو از طریق مصاحبه عمیق با ساکنان سکونتگاه غیررسمی چابهار و با درگیری فعال محقق در میدان تحقیق همراه بوده است. مشاهده الگوی حیات هر روزه گروه مطالعه در شرایط طبیعی، در راستای شناسایی مطلوب فضاها، نوع و میزان استفاده از هر یک و آشنایی عمیق‌تر با فرهنگ سکونت جامعه مخاطب پژوهش بوده

برای پاسخگویی به نیازهای مسکن کم هزینه در اندونزی، رویکرد گام به گام در دستیابی به مسکن را یکی از راه حل‌های مطلوب برای جایگزینی انبوه‌سازی بدون توجه به استفاده‌کنندگان می‌داند. در این رویکرد به ساکن این حق داده می‌شود که بدون نیاز به کسب مجوز یا دخالت شخص یا نهادی ثالث به تکمیل، اصلاح یا جداسازی فضای زندگی خود و خانواده خود بپردازد. این عمل در مقیاسی مشخص و به میزانی که در طرح پیش‌بینی شده، انجام می‌پذیرد (Wibowo & Larasati, 2018). هاسگول در مقاله خود با عنوان مسکن تدریجی: راه حلی برای خانه‌سازی غیررسمی در قالب یک فرآیند مشارکتی، بر وجه بومی و محلی خانه‌های خودرو اشاره می‌کند که موضوعی اجتناب‌ناپذیر و ارزان برای کاربران است. اسکان غیررسمی را به عنوان معماری که واجد مصالح بوم‌آورد آن محدوده، ویژگی‌های اقلیمی آن و منطبق بر الگوهای فعالیتی خاستگاه ساکنان است، معرفی و تبیین می‌کند. این خصوصیات به شکل غیرقانونی و در مقیاس ساکنان دهک‌های اول و دوم درآمدی محدوده اتفاق می‌افتد (Hasgul, 2016).

۲.۱. سکونتگاه‌های غیررسمی

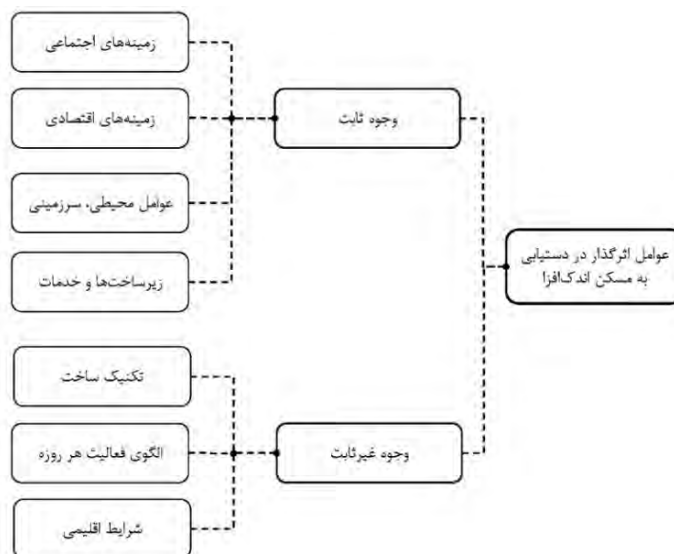
سکونتگاه‌های غیررسمی یکی از تبعات شهرنشینی سریع است (Mashhadizadeh, 2011) که عمدتاً مهاجران روستایی و تهیدستان شهری را در خود جای داده و بدون مجوز و خارج از برنامه‌ریزی رسمی و قانون توسعه شهری در درون یا خارج از محدوده شهرها شکل می‌گیرند (Hataminezhad, 2002; Ahmadian, 2003). به تعبیر اسکار لوتیس در نوعی «فرهنگ فقر» زندگی می‌کنند؛ به طور کامل جذب شیوه جدید زندگی شهری نشده و در حاشیه آن به زندگی ادامه می‌دهند (Drakakis, 1998).

۲.۲. شیوه‌های مواجهه با سکونتگاه‌های غیررسمی

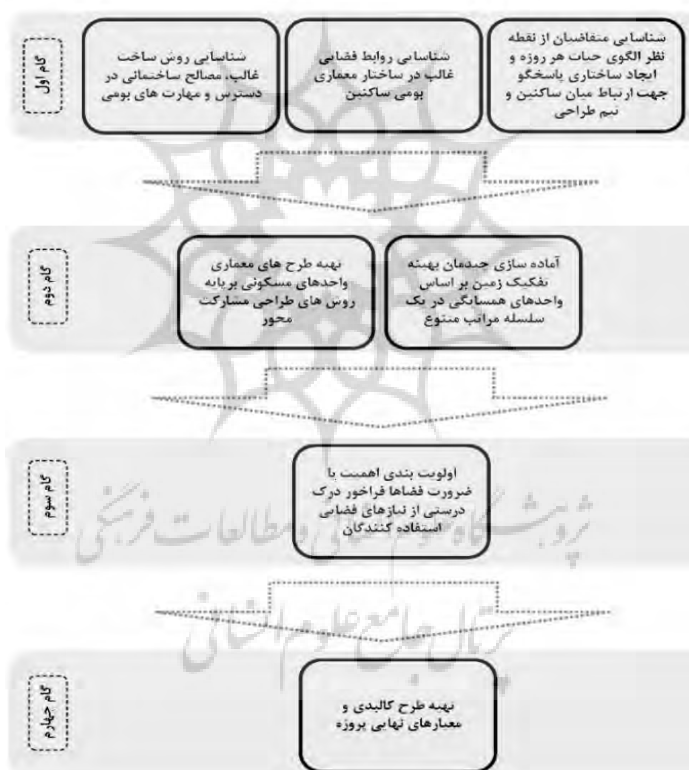
تعاریف ارائه شده برای سکونتگاه غیررسمی در طیف گسترده‌ای از رویکردهای مثبت، خنثی و منفی به این پدیده جای می‌گیرند. مروری کوتاه بر این تعاریف ما را به این نتایج می‌رساند که نوع نگرش به پدیده سکونتگاه‌های غیررسمی از ساده‌انگاری و جزئی‌نگری اولیه به سمت نگرشی فراگیر و کل‌نگر حرکت کرده است. از طیف برخورد انفعالی تا نوع برخورد قهری که به پاک‌سازی این سکونتگاه‌ها انجامیده است. در نگرش مسئله‌گرا (پیش از دهه ۱۹۷۰ میلادی و تداوم رگه‌های آن تاکنون) نوع برخورد قهری هجوم و سلطه بر سکونتگاه‌های غیررسمی غلبه دارد و به این پدیده تنها به عنوان یک رویداد مضر شهری نگاه می‌کند. در نگرش بنیادگرا (بعد از دهه ۱۹۷۰ میلادی تاکنون) تأکید بیشتری بر ریشه‌ها و بنیادهای مسئله اتفاق افتاده و بر ارتباط تنگاتنگ نظام اقتصادی-اجتماعی جامعه با سکونتگاه‌های غیررسمی تمرکز شده است. نهایتاً در نگرش هدف‌گرا (نیمه دوم دهه ۱۹۸۰ میلادی تاکنون) صحبت از وجوه مثبت اسکان غیررسمی به میان می‌آید و سکونتگاه‌های خودرو را مکان‌هایی پاسخگو به نیاز ساکنان خود عنوان می‌دارد (Mire'ei, et al., 2012; Ahmadian, 2003; Irandoost, 2010; Sheikhi, 2006).

- 2 Spatial aggregation
- 3 Spatial subdivision
- 4 Spatial completion

- 1 Culture of Poverty

تصویر شماره ۱: دسته‌بندی عوامل ثابت و غیر ثابت در تأمین مسکن اندک‌افزا

تصویر شماره ۲: اقدامات ضروری و روند دستیابی به طرح نهایی در مسکن اندک‌افزا

شاخص‌های توسعه انسانی محسوب می‌شود. شهر چابهار یکی از شهرهای این استان محسوب شده و با جمعیتی معادل ۱۰۶ هزار و ۷۳۹ نفر در سال ۱۳۹۵ در ۲۵ درجه و ۱۷ دقیقه عرض جغرافیایی واقع شده است (تصویر شماره ۳). شهر چابهار از سمت جنوب با دریای عمان، از غرب با خلیج چابهار، از شرق با روستای گُلب و از شمال با ارتفاعات روستای تیس محصور شده است (Statistical Centre of Iran, 2016; Shahr-o Khane Engineering Consultant, 2017).

است. همچنین پیمایش‌های میدانی، مشاهدات عینی و برداشت‌های متعدد کالبدی از واحدهای سکونت ساکنان در این تحقیق مورد استفاده بوده است. ابزار تحلیل اطلاعات کدگذاری باز و محوری است.

۳٫۱. محدوده مورد مطالعه

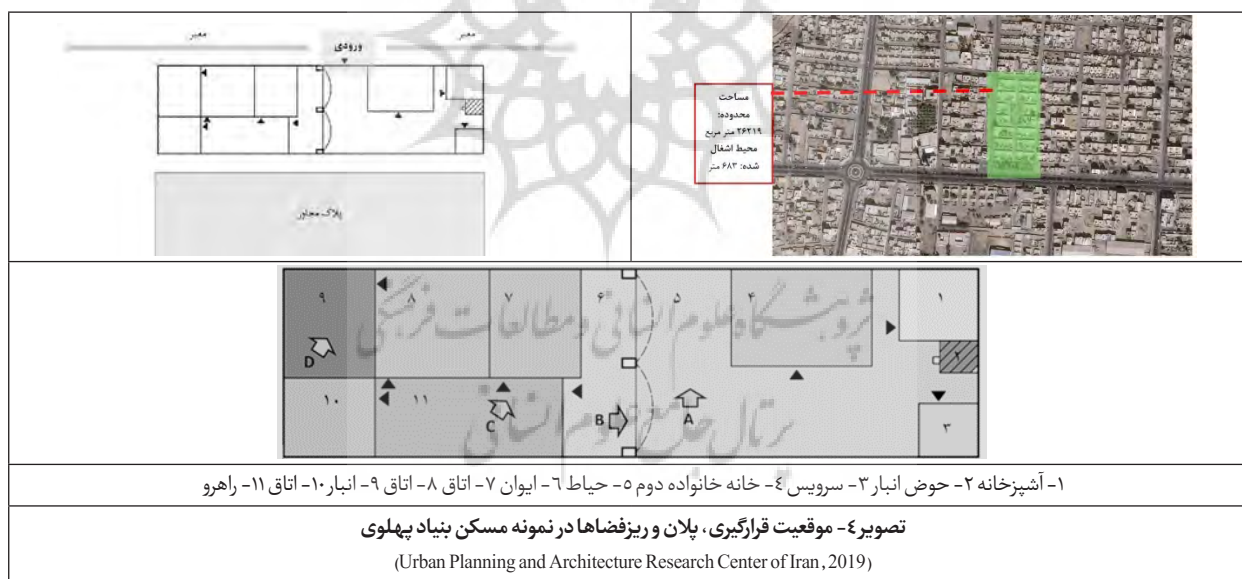
استان سیستان و بلوچستان در جنوب شرقی کشور ایران واقع شده است. این استان یکی از محروم‌ترین استان‌های ایران از نظر

تصویر شماره ۳: موقعیت منطقه مورد مطالعه

رؤیای یافتن کار و زندگی بهتر به این منطقه مهاجرت کرده‌اند. دو پروژه مهم مسکونی که پیش و پس از انقلاب در چابهار با هدف اسکان گروه‌های کم‌درآمد محدود به اجرا درآمده‌اند، مجموعه بنیاد پهلوی و مسکن مهر هستند. مجموعه بنیاد پهلوی حد فاصل سال‌های ۱۳۵۳-۱۳۵۰ به اجرا رسیده و از نقطه نظر کالبدی الگوی پیاده شده از تطابق قابل قبولی با فرهنگ سکونت مردم چابهار برخوردار است. حیاط هر واحد برای فعالیت‌های بیرون از خانه ساکنان مساحت قابل قبولی دارد. البته بخشی از حیاط به مرور زمان محل احداث واحد دیگری شده که با ساکنان پیشین نسبت قومی-خویشاوندی دارد (تصاویر شماره ۴ و ۵).

شهر چابهار که در گذشته به علل مختلف اعتقادی، دینی، سیاسی و اجتماعی منطقه‌ای کم ارتباط و محصور تلقی می‌شده اکنون به واسطه موقعیت ویژه پیوند با آب‌های بین‌المللی و تبدیل شدن به منطقه آزاد تجاری با سرعت چشمگیری در حال توسعه است. این دیالکتیک به وجود آمده بین چشم‌انداز گذشته و آینده این شهر، وجوه معناداری را بر لایه‌های شهری، اجتماعی و کالبدی آن قرار داده است. یکی از نتایج این شکل از توسعه شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی است. خاستگاه ساکنان این سکونتگاه‌ها براساس بررسی‌های میدانی عمدتاً مهاجرانی با پیشینه فعالیت‌های کارگری، صیادی و کشاورزی از مناطق دشتیاری، ایرانشهر، نیک شهر، سراوان و غیره هستند که عموماً به واسطه خشکسالی‌های پی‌درپی روی داده در محل مبدأ و به دنبال

نیست، نتیجه عدم شناخت صحیح جامعه مخاطب طرح است. به ویژه آن‌که روی آوردن به ساختار آپارتمانی و به ارتفاع بردن محل زندگی با الگوی حیات وابسته به زمین مردمان بلوچ در تعارض جدی قرار دارد (تصویر شماره ۶).

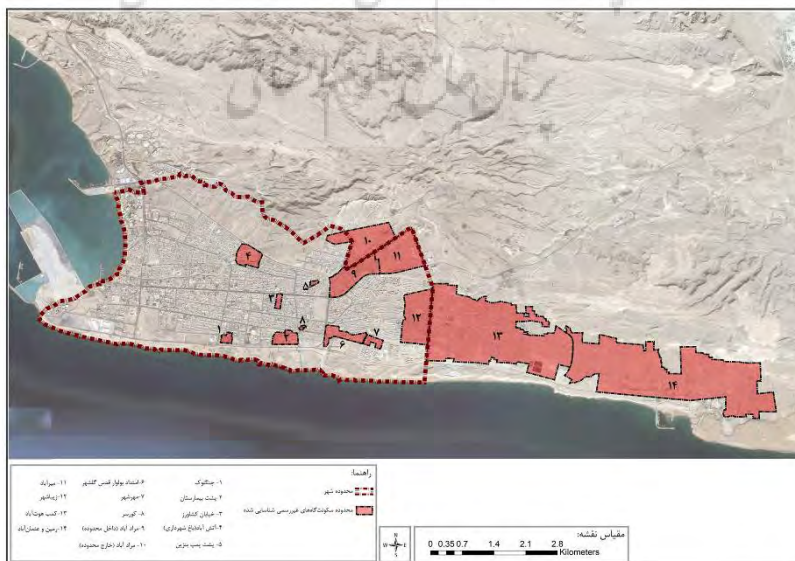
مسکن مهر از دیگر پروژه‌های مهم در حوزه اسکان اقشار کم‌درآمد چابهار است. رواج آپارتمان‌نشینی در محدوده مطالعه پیامد رشد شتاب‌زده شهر، افزایش بهای زمین و سیاست‌های انبوه‌سازی بوده است. از نقطه نظر معماری، ارائه نقشه‌های تیپ مانند و مدرن که تطبیق پذیر با مسائل و هنجارهای زندگی یک خانواده گسترده بلوچ

تصویر شماره ۶: مسکن مهر چابهار

یکی از ویژگی‌های عمومی سکونتگاه غیررسمی شکل گسترش پراکنده و بی‌نظم آن است. این پراکندگی چه از نگاه کلان قرارگیری سکونتگاه‌ها در شهر و چه از نگاه خردتر پراکنش واحدهای سکونتی واقع در درون هر محدوده قابل مشاهده است. قطعات خانه‌ها با مرزبندی‌های سبک قابل نفوذ در یکدیگر (پارچه، لاستیک خودرو، بنر، چوب و ...) تفکیک شده‌اند. تیسپولوژی رشد شتاب‌زده و با عجله سکونتگاه‌ها

چهارده محدوده تحت تصرف سکونتگاه غیررسمی در داخل و خارج از محدوده طرح تفصیلی شهر چابهار شناسایی شده است (تصویر شماره ۷). گفتنی است در جدول مشخصات این سکونتگاه‌ها شاخص جمعیت بیان شده به صورت شناور بوده چراکه در هر فصل با توجه به شرایط بی‌ثبات ساکنان دستخوش تغییر و تحول می‌شود (جدول شماره ۱).

تصویر شماره ۷: نقشه جانمایی سکونتگاه‌های غیررسمی چابهار با توجه به محدوده مشخص شده شهر طبق طرح تفصیلی - (Ibid:7)

جدول شماره ۱: مشخصات سکونتگاه‌های غیررسمی شهر چابهار

نام عرفی سکونتگاه غیررسمی	کاربری بر اساس طرح مصوب	جمعیت (نفر)	مساحت (هکتار)	وضعیت مالکیت	امکان گسترش تصرفات
مرادآباد خارج از محدوده شهر	-	۱۱۳۳	۴۲	سازمان ملی زمین و مسکن	دارد
مرادآباد داخل محدوده شهر	پایانه مسافری (نیازمند تهیه طرح)	۴۵۳۳	۴۷	سازمان ملی زمین و شهرداری	دارد
پشت پمپ بنزین دولتی	دبستان، فضای سبز، پارکینگ	۳۲۰	۱/۲	جزو اراضی ۲۰۰۰ هکتاری	ندارد
باغ شهرداری (قسمتی از محله آتش آباد)	نیازمند تهیه طرح	۱۷۵۷	۱۷/۱	جزو اراضی ۲۰۰۰ هکتاری	ندارد
خیابان کشاورز	مسکونی، فضای سبز و فرهنگی	۳۶۸	۲	جزو اراضی ۲۰۰۰ هکتاری	ندارد
جنگلک	اداری	۱۳۷۴	۴/۹	جزو اراضی ۲۰۰۰ هکتاری	ندارد
پشت بیمارستان	مسایل و گردشگری	۵۹۹	۷/۹	جزو اراضی ۲۰۰۰ هکتاری	ندارد
کورسر	فضای سبز	۴۰	۰/۲	سازمان ملی زمین و مسکن	ندارد
امتداد بلوار قدس گلشهر	کاربری غالب: معبر و فضای سبز کاربری محدود: مسکونی، تجاری و فرهنگی	۹۲۶	۷/۷	سازمان ملی زمین و مسکن	ندارد
مهرشهر (پشت آپارتمان‌های مسکونی مهر)	کاربری‌های مختلف (کاربری غالب: معبر)	۱۳۵	۴/۸	سازمان ملی زمین و مسکن	ندارد
زیبشهر	دارای کاربری‌های مختلف در طرح آماده‌سازی	۳۷۹۶	۷۰	سازمان ملی زمین و مسکن	دارد
گمب و هوت آباد	-	۱۲۹۵۵	۳۴۴/۶	-	-
زمین و عثمان آباد	-	۸۸۸۳	۴۹۹/۴	-	-

منبع: Armanshahr Pars Engineering consultant, 2015

مقاوم‌تری چون بلوک‌های سیمانی است. به طور کلی هر نوع مصالح دورریزی که بتوان با سرعت بالا در ساخت یک سرپناه استفاده کرد. بلوک‌های سیمانی به صورت خشک، بدون ملات و شتاب‌زده بر روی هم چیده شده‌اند (تصویر شماره ۸).

فضای کافی برای شکل‌گیری معابر مطلوب جهت ایجاد دسترسی باقی نگذاشته است. این معابر عمدتاً عرض یکنواختی نداشته و عامل تأثیرگذار بر شکل‌گیری شان اولویت ساخت زاغه بوده است. مصالح به کار رفته در ساخت واحدهای سکونتی از مصالح ناپایدار چون ضایعات چوب، لاستیک ماشین، گونی و حصیرهای مندرس و کهنه تا مصالح

تصویر شماره ۸: سکونتگاه‌های غیررسمی میرآباد و جنگلک در چابهار

۴. بحث و یافته‌ها

در صورتی که بر روی یکی از واحدهای برداشت شده در سکونتگاه غیررسمی جنگلک بزرگ‌نمایی شود، مجموعه‌ای از خانه‌ها را می‌توان مشاهده کرد که همگی در درون یک حصار مشترک واقع شده‌اند. این حصار در زبان بلوچی «کمپان» نامیده می‌شود. کمپان شکلی از هر واحد همسایگی است که از نظر اجتماعی، اقتصادی و کالبدی-فضایی واجد ویژگی‌های زیر است (تصویر شماره ۹):

اجتماعی: مکان تعاملات چند خانواده ساکن در آن است. این خانواده‌ها دارای ارتباطات قومی-خویشاوندی و نسبی با یکدیگر هستند.

اقتصادی: محل فعالیت اقتصادی ساکنان نیز می‌تواند باشد. برای مثال خوداشتغالی زنان هم‌کمپان با حرفه‌هایی همچون سوزن دوزی،

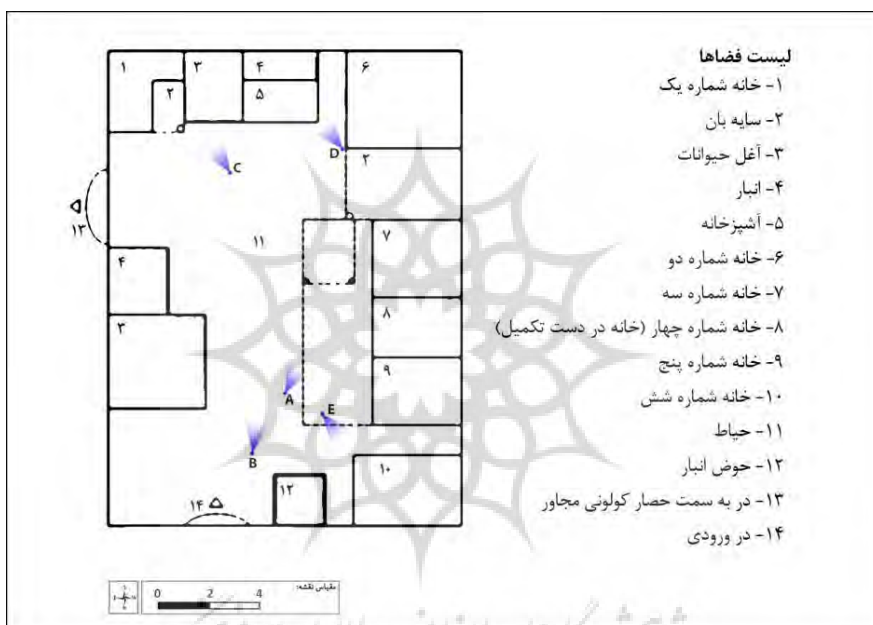
حصیربافی و....

کالبدی-فضایی: فضای محصور متشکل از خانه‌های در حال تکمیل شدن، آغل، حوض انبار، مطبخ و انبار است. بعضی فضاها به صورت مشترک میان ساکنان درون هر کمپان به اشتراک گذاشته می‌شوند. کمپان‌ها گاهی با جداره‌های سبک و قابل نفوذ در یکدیگر مستقل می‌شوند.

در نگرش فرهنگی-اجتماعی ساکنان نوع زندگی پدسالارانه موجب می‌شود که فرزند ذکور خانواده پس از ازدواج به همراه همسر خود بتواند در کمپان موجود به ادامه زندگی بپردازد ولی دختر خانواده پس از ازدواج به همراه داماد ملزم بر ترک کمپان است. در تصاویر شماره ۱۰ و ۱۱ یکی از کمپان‌های برداشت شده و فضاهای داخل آن با محوریت حیاط شناسایی شده است.

تصویر شماره ۹: تصویر هوایی از سکونتگاه غیررسمی جنگلک و کمپان‌های درون آن

تصویر شماره ۱۰: پلان یک کمپان برداشت شده در سکونتگاه غیررسمی جنگلک چابهار

تصویر شماره ۱۱: حیاط و واحدهای در حال ساخت یا ساخته شده به دور آن در سکونتگاه غیررسمی جنگلک چابهار

فرهنگ نگر دیاگرام بعدی تولید شده است. در واقع روند خرد شده کل به جز در فرآیند مبانی ایده طرح در این دیاگرام قابل مشاهده است (تصویر شماره ۱۳).

در این مرحله براساس مصاحبه‌ها، مطالعات مبانی نظری و داده‌های حاصل از مردم‌نگاری مؤلفه‌هایی به روش انتخابی استخراج شده و بر روی محور قرار داده شده‌اند (تصویر شماره ۱۴). در این محورها اهمیت هر معیار کیفی با توجه به دو شاخص متضاد در دو سوی آن ارزیابی شده است.

براساس یافته‌های میدانی و مطالعه مسائل سکونتگاه‌ها می‌توان هریک از پیشنهادها را در تصویر شماره ۱۲ جمع‌بندی کرد. این جدول که به نوعی مبانی نظری طرح جایگزین سکونتگاه‌ها را پشتیبانی می‌کند، شامل چهار لایه است که رویکرد، سیاست، معیار و نهایتاً شکل کالبدی-فضایی اثرگذار بر روی طرح پیشنهادی را بیان می‌دارد.

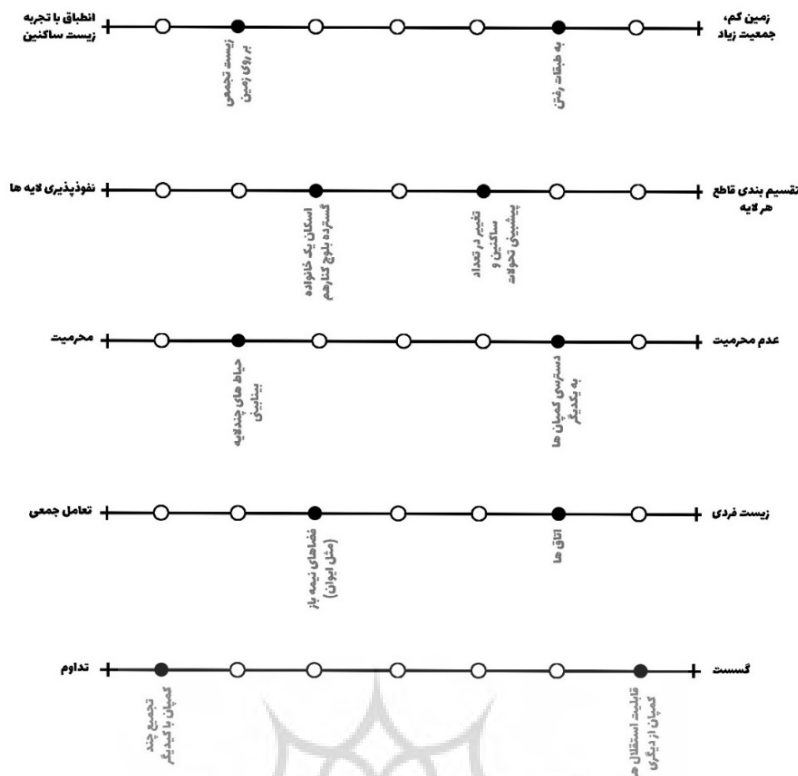
در گام بعد به منظور تدقیق زیرلایه‌های بیشتری از ویژگی‌های کالبد و فضایی الگوی پیشنهادی، در سه رویکرد شهرنگر، اقتصادنگر، اجتماع-

تصویر شماره ۱۲: مبانی نظری طرح برای تولید الگوی پیشنهادی

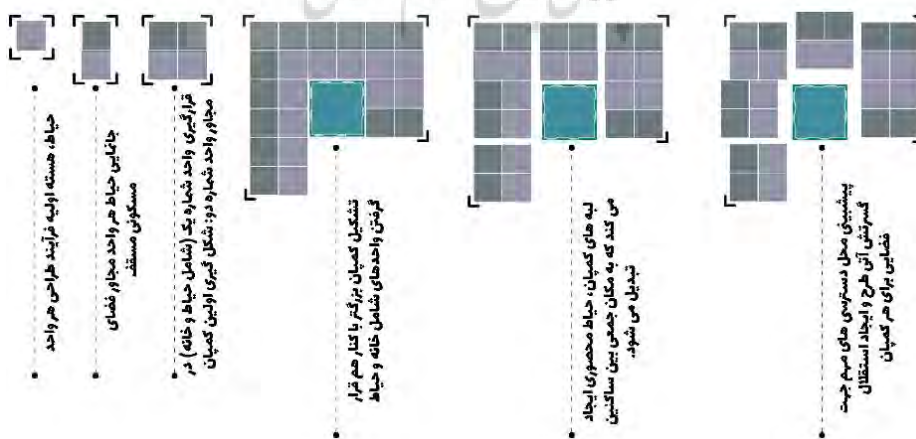
تصویر شماره ۱۳: فرآیند دستیابی به مبانی طراحی کالبدی فضایی مسکن پیشنهادی با تکیه بر رویکردهای بررسی شده از محدوده مورد مطالعه پژوهش

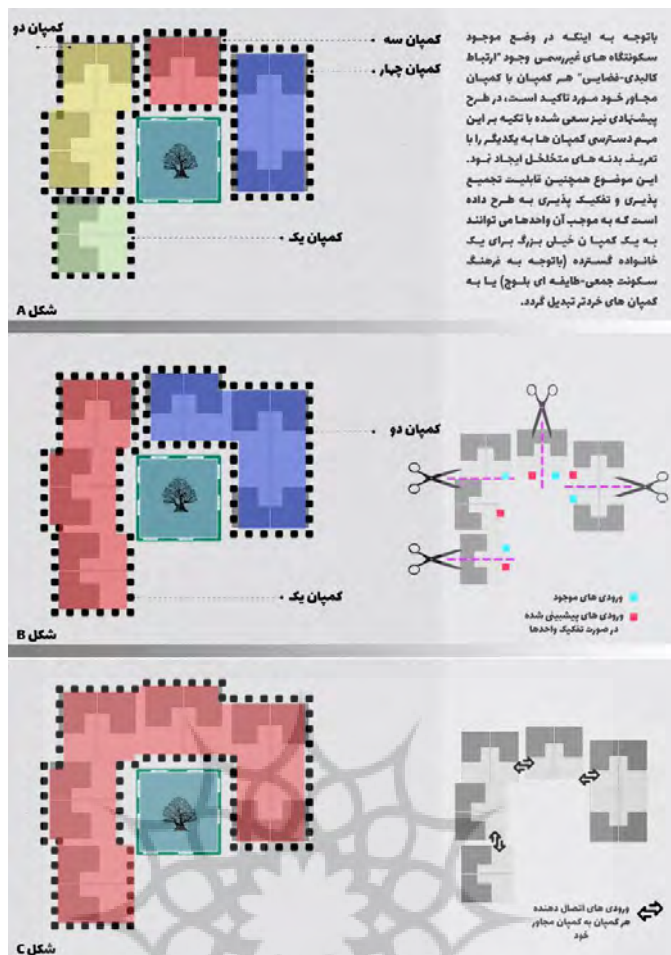
تصویر شماره ۱۴: محور کدگذاری شده مؤلفه‌های اثرگذار در طرح پیشنهادی

از آنجایی که اساس زندگی جامعه مخاطب بر روی زندگی جمعی و فضاهای باز تعامل محور شکل گرفته، در طرح جایگزین عرصه حیاط به عنوان هسته اولیه در نظر گرفته شده که سایر کمپان‌ها باید در ارتباط با آن قرار گیرند (تصویر شماره ۱۵).
تصویر شماره ۱۶ دیگرام مربوط به قابلیت تقسیم (دیگرام B) و تجمیع (دیگرام C) به عنوان دو رویکرد مهم در مسکن افزایشی در کمپان‌های به دور یک حیاط مشترک را ارائه می‌کند. این دو رویکرد از انواع شکل‌های مسکن افزایشی با این توجیه ایجاد شده که طرح پیشنهادی با تبدیل شدن به یک کمپان بزرگ‌تر هم بتواند پاسخگوی یک خانواده گسترده بلوچ باشد؛ همچنین در صورت نیاز تقسیم شده و

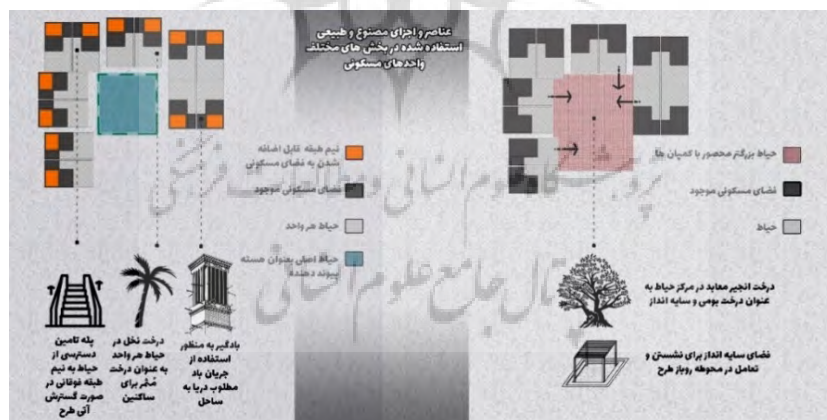
خانواده‌های کوچک کم تعداد را به طور مطلوب دربرگیرد. حیاط در الگوی ارائه شده به عنوان هسته پیونده دهنده فضاها و واحدهای به دور خود است. در آن امکان مداخله و ساخت کالبدی وجود ندارد. دارای کارکرد سازمان دهنده کلیه کمپان‌های پیرامون خود است. رویدادهایی همچون تجمع زنان ساکن در کمپان‌ها به منظور سوزن دوزی، بافندگی، گل دوزی و تعامل ساکنان در این فضا می‌تواند رخ دهد. بنابراین علاوه بر نقش هسته کالبدی- فضایی در الگو این حیاط کارکردهای اجتماعی منطبق بر عادات زندگی و فرهنگ سکونت ساکنان را نیز تحت پوشش خود قرار می‌دهد (تصویر شماره ۱۷).

تصویر شماره ۱۵: توسعه مرحله به مرحله طرح در الگوی پیشنهادی از هسته اولیه تا کمپان نهایی

تصویر شماره ۱۶: دیاگرام قابلیت تفکیک و تجمیع کمپان‌ها با یکدیگر در شرایط مختلف برای انطباق حداکثری با خواسته‌های متفاوت ساکنان

تصویر شماره ۱۷: حیاط و عناصر مصنوع و طبیعی آن

۵. نتیجه‌گیری

اغلب مطالعات پیشین در حوزه اقشار کم‌درآمد و سکونتگاه‌های غیررسمی، رویکرد توانمندسازی را در فعالیتهای اقتصادی، اجتماعی و تشکیل نهادهای مدنی دیده‌اند؛ در حالی که بخش دیگری از توانمندسازی به شکل خاص در حوزه مسکن قابل توجه است که با ایجاد یک بستر اولیه در آغاز و بعدتر تکمیل شدن گام به گام است. این برنامه‌ریزی حداقلی، لازم است متناسب با شیوه سکونت آنها باشد. در الگوی پیشنهادی برای ساکنان سکونتگاه غیررسمی چابهار

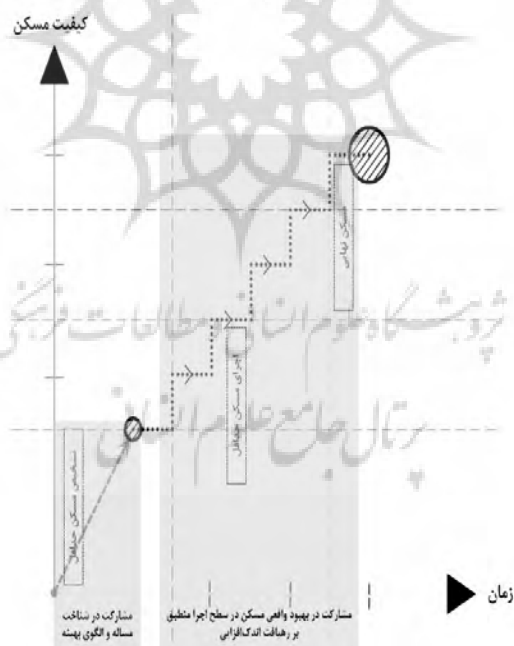
علاوه بر توجه به نوسازی کالبدی سکونتگاه‌ها به حفظ ساختارهای حائز اهمیت مردمان محدود پڑووش توجه جدی شده است؛ چرا که در غیر این صورت قطعاً شاهد اعمال تغییرات اساسی از سوی خود ساکنان برای نزدیک کردن طرح به فرهنگ سکونت خود می‌توان بود. در فرآیند انتخاب راهبرد مناسب برای مواجهه با سکونتگاه‌های غیررسمی چابهار از رهیافت سیاست مسکن اندک‌افزا استفاده شده است. به طوری که معمار فضاهای بیرونی و بینابینی را طراحی کرده و آماده سکونت می‌نماید و در مرحله بعد خود ساکنان تکمیل فضاهای

شهروند به تدریج وارد اجتماعات رسمی تر شهر کرد. طراح در این فرآیند عمدتاً نقش پیش‌ران یا کاتالیزور خواهد داشت و نه فراتر. طراح قرار است صرفاً تسهیل‌گر باشد؛ و در ادامه این ساکنان هستند که کم و کیف تقسیم، جمع‌ی یا تکمیل درون واحدهای سکونتی خود را به دست می‌گیرند. نهاد خارجی برای نظارت بر اجرای استانداردها و ضوابط به موازی فعالیت ساکنان وجود دارد. توسعه از بالا به پایین و بی‌توجه به ساکنان جای خود را به شکل همدلانه‌تری از توسعه داده است که با اعتمادسازی گام به گام محصول این فرآیند را چه برای ساکنان و چه برای تصمیم‌گیران بهینه‌تر و پایدارتر خواهد کرد (تصویر شماره ۱۸). در این رویکرد مسکن به عنوان یک کالای تمام شده در اختیار استفاده کننده قرار نمی‌گیرد؛ بلکه یک فرآیند رو به اتمام تلقی می‌شود که در مرحله‌ای از آن به ساکن در روند طراحی و اجرا نقش داده می‌شود (تصویر شماره ۱۹).

داخلی اعم از تیغه‌چینی دیوارهای داخلی، جاگذاری بازشوها، رنگ‌آمیزی دیوارها و از این دست جزئیات را بر عهده می‌گیرند. در رویکرد مسکن افزایشی و زیرمجموعه‌های آن هریک از موارد استفاده حداکثر از ضوابط تفکیک زمین، مساحت بهینه واحدها، نوع همسایگی‌ها و اولویت‌سنجی فضاها به تفصیل تعریف می‌گردد. در واقع در این راهبرد، مشارکت ساکنان در حد مداخله برای تکمیل اندرونی فضاهاست. قابلیت اضافه شدن تنها در یک طبقه (گسترش عمودی) پیش‌بینی شده و فرد ساکن اجازه گسترش فضای سکونت در سطح حیاط (گسترش افقی) را ندارد؛ چرا که حیاط نقش مهمی در فرهنگ سکونت داشته و به نوعی تعریف کمپان با محوریت آن اتفاق می‌افتد. حیاط‌های چندلایه پیش‌بینی شده همزمان به عنوان فضاهای بینابینی و مفصل‌مانند برای اتصال با واسطه سکونتگاه با سایر بخش‌های شهر نیز عمل می‌کنند. اینگونه می‌توان ساکنان را به عنوان

تصویر شماره ۱۸: مدل گام به گام در دستیابی به مسکن اقشار کم درآمد

تصویر شماره ۱۹: نمودار کیفیت-زمان در هیافت مسکن اندک‌افزا

References:

- A. Daneshpour, Z. (2017). An introduction to planning theories with special emphasis on urban planning. Shahid Beheshti University, Printing Publishing Center. [in Persian]
- Ahmadian, M. (2003). Marginality; routs and solutions. Islamic social researches, 43,44. 276-296. [in Persian]
- Aravena, A., Montero, A., Cortese, T., De la Cerda, E., & Iacobelli, A. (2004) Quinta Monroy. ARQ (Santiago), (57), 30-33.
- Aravena, A. (2008) Quinta Monroy / ELEMENTAL.

- Archdaily. Retrieved from <https://www.archdaily.com/10775/quinta-monroy-elemental>.
- Armanshahr Pars Engineering consultant (2015). Locating the resettlement sites for informal settlements in Chabahar, Ministry of Road and Urban Development of Iran. [in Persian]
  - Azizbabani, M. and Bemanian, M. (2019) The effects of incremental housing approach on the level of residential satisfaction. *International journal of architecture and planning*, volume 7, issue 1, 205-225.
  - Daviran E, Kazemian G, Meshkini A, Rokn Al Din Eftekhari A, Kalthornia B. (2012) Urban integrated management in arranging of Informal settlement in Iran moderate cities (Zanjan and Hamadan), *Urban management*, 10 (30): 53-68. [in Persian]
  - Drakakis-Smith, D. (1998). *Third-world cities*. translated by Firouz Jamali, Tose'e publish.
  - Hataminezhad, H. Zomorrodian, M. (2002). *Informal settlement in Mashhad*. Municipalities journal, fourth year, no. 45. [in Persian]
  - Irandoost, k. (2010). *Informal Settlements and Myth of Marginality*. Municipality of Tehran publish, Tehran. [in Persian]
  - Mashhadizadeh, Naser (2011). *An analysis of urban planning characteristics in Iran*, Science and Industry University publish. [in Persian]
  - Mire'ei, Mohammad and Hataminezhad, Hossein and Khodayi, Zahra (2012) *Informal Settlement in the world and Iran*, Jahad Daneshgahi publish. [in Persian]
  - Kavosh Memari Engineering Consultant (2004). *Studies of organizing and enabling the informal settlements in Chabahar*, Ministry of Road and Urban Development of Iran. [in Persian]
  - Khalifa, M. A. (2015) Evolution of informal settlements upgrading strategies in Egypt: From negligence to participatory development. *Ain Shams Engineering Journal*, 6(4), 1151-1159.
  - Hasgul, E. (2016) *Incremental housing: A participation process solution for informal housing*. Istanbul Technic University: ITU A/Z, Vol 13, No1, 15-27.
  - Mäntysalo; Raine (2005) *Approaches to Participation in Urban Planning Theories*. Diploma workshop in Florence.
  - Nazire, H., Kita, M., Okeyere, S., Matsubara, S. (2016) Effects of informal settlement upgrading in Kabul City, Afghanistan: a case study of Afshar Area. *Current Urban Studies*, 4, 476-494.
  - Shahr-o Khane Engineering Consultant (2016). *Chabahar Master Plan Revision*, Ministry of Road and Urban Development of Iran. [in Persian]
  - Sheikhi, M. (2006). *Urban management and informal settlements in Tehran*, *Urban management*, no. 18, 74-87. [in Persian]
  - Statistical Centre of Iran (2016). *Public information of population 2016*. [in Persian]
  - Sarrafi, M., Mohammadi, A. (2018) *Involuntary Resettlement: From a Landslide-Affected Slum to a New Neighbourhood: Case Study of Mina Resettlement Project*, Ahvaz, Iran. *Journal of Settlement and Spatial Planning*, Vol. 9, no. 1. 11-24.
  - Urban Planning and Architecture Research Center of Iran (2019). *Social and economic assessment of informal inhabitants resettlement in Chabahar*, Ministry of Road and Urban Development of Iran. [in Persian]
  - Wainer, L. and Ndengeingoma, B. and Murray, S. (2016) *Incremental housing, and other design principles for low-cost housing*. London: International Growth Centre (IGC).
  - Wibowo, A H and Larasati, D (2018) *Incremental Housing Development; An Approach In Meeting the Needs of low-cost housing in Indonesia*. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science, HABITechno 3 International Conference.

نحوه ارجاع به مقاله:

نظرنیا، علیرضا؛ زارع، لیلا؛ دولت آبادی، فریبرز (۱۴۰۰)، رویکرد مسکن اندک‌افزا به مثابه سیاست ارتقای مسکن درسکونتگاه‌های غیررسمی (نمونه مورد مطالعه: شهر چابهار)، *مطالعات شهری*، 10 (38)، 77-90. doi: 10.34785/J011.2021.809/Jms.2021.133

http://www.urbstudies.uok.ac.ir/article_61437.html

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی